

Що гальмує пенсійну реформу в Україні?

26.03.09

Пенсійна реформа в Україні має складну долю. Вкрай заполітизоване, це питання є предметом чи не найбільших маніпулятивно-спекулятивних дебатів щоразу, коли в країні трапляється щось «страшне». Ось і тепер, в українських ЗМІ почали з'являтися матеріали, які начебто висвітлюють дії та напрацювання уряду України з цього питання, але посилаються при цьому не на інформацію з першоджерел (урядовців, залучених до роботи), а на думки представників фондового ринку, страхових компаній та інших суб'єктів, які, на жаль, перекручують реальні факти, лобіюючи свій вузький інституційний інтерес усупереч інтересам майбутніх пенсіонерів. Адже йдеться про великі гроші. Дуже великі. Йдеться про запровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування — другого рівня пенсійної системи України.

Немає сумніву в тому, що якість життя населення значною мірою залежить від гідного пенсійного забезпечення людей похилого віку та впевненості у завтрашньому дні осіб, які працюють. З цього й починається проект урядової Концепції дальшого проведення пенсійної реформи в Україні. Напрями реформування пенсійної системи в Україні були визначені ще у 2003-му та зафіксовані законами України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» і «Про недержавне пенсійне забезпечення». Тоді держава реформувала частково солідарну систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (1 рівень) та запровадила недержавне пенсійне забезпечення (3 рівень). Але накопичувальну систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (2 рівень) планувалося запровадити пізніше, з урахуванням позитивного досвіду роботи недержавних добровільних накопичувальних пенсійних фондів (НПФ).

І це було дуже мудро. Життя справді внесло свої корективи: практика діяльності НПФ, їх компаній з управління активами (КУА), адміністраторів та банків-зберігачів виявила необхідність корегування напрямів та шляхів запровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування.

Бути чи не бути другому рівню

Головне питання, яке порушується сьогодні, — як впливає криза на реформу пенсійної системи? Чи можна у період кризи, яка, насамперед, розгортається у сфері фондового ринку та банківського сектору, запроваджувати обов'язкові пенсійні накопичення, які мають довгостроково зберігатися та інвестуватись у інструменти фондового ринку та інші активи?

На жаль, дебати з цього приводу часто ґрунтуються не на професійному аналізі проблеми, а на «приватному бізнес-інтересі» тих, хто хоче залучитися до справи, не дуже опікуючись основною метою запровадження подібних систем. А основна мета пенсійних систем будь-якого виду — це захист інтересів громадян, які відкладають собі кошти на старість, забезпечення надійного зберігання реальної вартості їх накопичень та примноження коштів шляхом правильного інвестування протягом декількох десятиріч. Пам'ятаючи це, можна говорити, що криза тільки ще більше підкреслює необхідність запровадження другого рівня пенсійної системи в Україні.

Досягнення зазначеної мети потребує дуже суворого відбору тих, хто отримає право та обов'язок (!) опікуватися пенсійними заощадженнями громадян. Сьогодні урядовці пропонують застосувати в Україні міжнародний досвід та надати існуючим накопичувальним пенсійним фондам отримувати кошти обов'язкових пенсійних відрахувань. При цьому, вимоги повинні мати системний характер, тобто висуватися не тільки до самого НПФ, а й до його КУА, адміністратора, банку-зберігача. Державна комісія з регулювань ризиків фінансових послуг пропонує такі критерії відбору НПФ:

- 1) показник величини чистої вартості одиниці пенсійних внесків НПФ протягом 12 місяців до дня подання заяви про видачу дозволу на роботу із коштами другого рівня повинен бути не нижчий одиниці. Це означає, що протягом останніх 12 місяців за результатом інвестування обсяг коштів НПФ принаймні не зменшився порівняно з первинними внесками до фонду;
- 2) досвід роботи пенсійного фонду на ринку НПЗ має бути не менше трьох років. Саме за такий час НПФ може отримати реальний досвід роботи та чогось навчитися;
- 3) інвестування пенсійних активів такого НПФ має відповідати вимогам та обмеженням інвестиційної діяльності, визначених законом, протягом останніх 12 місяців до дня подання заяви до Держфінпослуг. Це означає, що КУА фонду зобов'язане мати реальний досвід формування диверсифікованого портфеля;
- 4) адміністратор НПФ дотримується всіх вимог публічності та оприлюднює всю необхідну інформацію щодо діяльності НПФ не рідше, ніж раз на квартал, а показники вартості активів НПФ (вартість одиниці пенсійного внеску) оприлюднюються на веб-сайті адміністратора щоденно. Ця вимога гарантує правильний облік коштів громадян та неможливість перекручування фінансових показників фонду «заднім числом»;

5) адміністратор НПФ разом із КУА та банком-зберігачем забезпечують щоденний розрахунок кількості та вартості одиниці пенсійних внесків НПФ за методикою, затвердженою Держфінпослуг за погодженням з Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України.

При цьому НПФ, який отримує право на роботу з коштами другого рівня пенсійної системи, буде зобов'язаний підтримувати показники зміни чистої вартості одиниці пенсійних внесків на рівні, що розраховуватиметься та визначатиметься Держфінпослуг.

Отже, ми говоримо, що запроваджувати другий рівень пенсійної системи конче необхідно. Але робити це треба правильно, а не «під шумок антикризових заходів», як це намагаються зараз робити деякі групи лобістів, зацікавлених в отриманні великих фінансових вливань «будь-якою ціною» та з однією метою: вижити самим.

Для запровадження необхідно...

Звісно, що запровадження вимог до НПФ, які отримуватимуть обов'язкові пенсійні внески громадян, само по собі ще не гарантує фінансової стабільності системи. Для зміцнення фінансової стійкості пенсійної системи уряд має вжити цілу низку інших заходів, зокрема:

- 1) розмежувати функції органів виконавчої влади щодо державного регулювання та нагляду в накопичувальній системі пенсійного страхування;
- 2) розробити систему захисту пенсійних коштів від їх втрати (знецінення) в середньо- та довгостроковій перспективі з метою посилення довіри населення до накопичувальної системи пенсійного забезпечення;
- 3) створити інституційні компоненти функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування та інші передумови для запровадження II рівня пенсійної системи, а також розширити і запровадити нові фінансові інструменти, в які можна буде інвестувати кошти НПФ;
- 4) посилити повноваження (та обов'язки) зберігачів НПФ у здійсненні контролю за дотриманням КУА вимог законодавства щодо інвестування пенсійних коштів;
- 5) сприяти створенню ефективної системи оцінки ризиків, яка забезпечуватиме незалежну оцінку рівня ліквідності фінансових інструментів, що перебуватимуть в обігу;
- 6) уніфікувати структуру, правила та вимоги щодо функціонування обов'язкової і добровільної складових системи накопичувального пенсійного забезпечення та багато іншого.

Щоб це зробити, необхідно прийняти закон про впровадження II рівня пенсійної системи, в якому передбачити все зазначене і ще велику кількість інших важливих питань запровадження нової системи. Тому відомий лозунг «голове влізти у драчку, а там буде видно» — поганий лозунг для прапора пенсійної реформи.

Андрій БАХМАЧ, директор департаменту нагляду за недержавним пенсійним фондом Державної комісії з регулювання ринків фінансових відносин.

Фото Андрія НЕСТЕРЕНКА (з архіву «Голосу України»).